

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Державна політика розвитку сільських територій покликана забезпечувати формування сприятливого інституційного, організаційного та економічного середовища на загальнонаціональному та регіональному рівнях, стимулювати налагодження дієвих механізмів залучення вітчизняних і закордонних інвестицій у сільську місцевість, а також створювати комфортні умови для проживання та роботи мешканців українського села. Тому формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств як чинника соціально-економічного розвитку України є актуальним.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемами вивчення стійкості економічних систем різного рівня в різний час займалися і займаються такі українські вчені та практики як В. І. Аранчій, О. В. Ареф'єва, С. В. Оборська, Є. Г. Попкова, П. Т. Саблук, З. Є. Шершньова та інші. У своїх наукових працях вони розглядають проблеми забезпечення економічної стійкості підприємств та можливості оцінки даної економічної категорії, існуючі методологічні підходи та інструментарій їх використання. Проте дискусійним залишається питання формування економічної стійкості.

Постановка завдання. Дослідження економічної стійкості сільськогосподарських підприємств як чинника соціально-економічного розвитку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. У соціально-економічному житті України сільські території займають особливе місце: на них проживає третина населення нашої держави та припадає 90% площі.

Значимість цих територій посилюється їх винятковим внеском у формуванні соціально-економічної системи України.

Агропромисловий комплекс, як складова частина економіки, що поєднує в собі виробництво сільськогосподарської продукції, її сільськогосподарську переробку та матеріально-технічне обслуговування села, належить до однієї з головних сфер, що забезпечує 16% внутрішнього валового продукту України. Зростання виробництва сільськогосподарської продукції на 1% забезпечує 3 – 4% зростання внутрішнього валового продукту, тому ключовим джерелом стійкого економічного та інтенсивного роз-

витку економічної системи нашої держави має стати агропромисловий комплекс, оскільки ефективний розвиток і функціонування продовольчого ринку є одним з основних пріоритетів при вирішенні питання продовольчої безпеки України.

І хоча для сучасного етапу соціально-економічного розвитку України характерна тенденція поліпшення ряду фінансових та загальноекономічних показників, проте розвиток виробництва сільськогосподарських підприємств поки що не забезпечений необхідними передумовами динамічного стійкого зростання, першопричиною чого є масштаби накопичених за останнє десятиліття проблем реформ.

Відповідно до Закону України „Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року” від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV державна аграрна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей [3]:

- гарантування продовольчої безпеки держави;
- перетворення аграрного сектора на високо-ефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави;
- збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації;
- комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі, тому необхідність формування в Україні вже у найближчій перспективі інноваційної моделі розвитку сільського господарства, спроможної забезпечити його стійке прискорене зростання є ключовою [5].

Проте, прогалини в державній політиці та суб'єктивні прорахунки та помилки, що мали місце на попередніх етапах ринкового реформування вітчизняної економіки та її аграрного сектору, призвели до суттєвого погіршення демографічних показників у сільській місцевості, руйнування виробничого потенціалу села, погіршення якості та родючості ґрунтів, загострення екологічних проблем тощо. У результаті проведених ринкових перетворень відбулися суттєві зміни умов функціонування агропромислового комплексу, що вплинуло і на ефективність його діяльності.

Так за підсумками 2012 року обсяг сільськогосподарського виробництва знизився, порівняно з 2011 роком, на 4,2%.

У той же час, аграрні підприємства збільшили обсяги реалізації сільгосппродукції власного виробництва. Вони реалізували сільгосппродукції, загалом, на 42% більше, у тому числі обсяг реалізації продуктів рослинництва зріс на 84%, тваринництва – на 2%, що зумовлює необхідність пошуку адекватних інструментів підвищення ефективності функціонування аграрного сектору України як складової соціально-економічної системи України.

Європейські країни активно субсидують аграрний сектор як з міркувань продовольчої безпеки, так і з метою мінімізації загрози надлишкової міграції сільського населення в міста, за кордон тощо. Величина таких субсидій досягає в країнах ЄС – у середньому 50% від вартості сільськогосподарської продукції, у Швейцарії – 82%. За існуючими оцінками майже на 75% обсягів сільськогосподарської продукції, що реалізується на внутрішньому ринку ЄС, поширюються державні заходи підтримки [4].

З метою створення повноцінного аграрного ринку необхідно посилити державне регулювання та підтримку прибутковості аграрних товаровиробників.

Сьогоднішні умови функціонування сільськогосподарських підприємств характеризуються постійною залежністю від усіх суб'єктів загальної інфраструктури. Сільськогосподарські підприємства постійно співпрацюють з внутрішнім та зовнішнім середовищем, намагаються посилити своє становище на ринку та послабити становище конкурентів. У таких умовах їх діяльність неможливо захистити від негативних потрясінь. Тому існує проблема економічної захищеності (стійкості) в умовах негативного впливу зовнішнього середовища, вміння швидко усувати загрози, а також пристосовуватися до умов, що позитивно впливають на діяльність сільськогосподарського підприємства, використовуючи його можливості.

Економічна стійкість аграрних підприємств є однією з головних умов успішної та стабільної роботи в ринкових умовах, вона характеризує такий стан фінансово-економічних ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією стабільної прибутковості, рентабельності та забезпечення процесу розширеного відтворення. Тому важливим критерієм забезпечення стійкого функціонування та розвитку аграрних підприємств є достатній рівень економічної стійкості. Чим вища економічна стійкість аграрного підприємства, тим більш воно незалежне від різних коливань ринкової кон'юнктури, втрати провідних конкурентних позицій на регіональному ринку продовольства.

Тому проблема підвищення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств в сучасних умо-

вах дуже актуальна. Проведені в економіці України перетворення, системно спрямовані на становлення та розвиток ринкових відносин, помітно посилили інтерес до неї, особливо при вирішенні практичних задач розвитку сільськогосподарських підприємств.

Економічна стійкість сільськогосподарського підприємства – широке поняття, яке включає в себе: зовнішню, внутрішню, успадковану, виробничу, технологічну, фінансову, соціальну, екологічну, ринкову стійкість як системні складові (рис.1).

Економічна стійкість – це здатність системи (сільськогосподарського підприємства) зберігати певний (заздалегідь заданий) рівень досягнення цілей в умовах динамічних трансформацій в бізнес-середовищі, вона визначає місце сільськогосподарського підприємства як підсистеми в системі більш високого порядку (регіональної та міжрегіональної).

Ефективно діюче сільськогосподарське підприємство формує адекватний механізм „зростання” системи, що, в свою чергу, підвищує потенціал її самоорганізації, розширює сферу економічної стійкості господарської системи.

Соціально-економічний розвиток держави, сталий розвиток агропромислового комплексу та економічна стійкість сільськогосподарських підприємств утворюють систему, оскільки економічні процеси кожної складової протікають у відповідності з загальними закономірностями, а різні рівні володіють специфічними особливостями, не змінюючи загальних тенденцій розвитку (рис.2).

Економічна стійкість, як одна із найважливіших характеристик господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, визначається як зовнішніми, так і внутрішніми факторами [6]. „Фактор” (від лат. factor – той, що робить) – суттєва обставина в будь-якому явищі, процесі, вихідна складова чого-небудь. З сукупності внутрішніх та зовнішніх факторів варто виділити ті, що створюють визначальні умови формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств (рис.3).

Варто враховувати, що фактори впливу зовнішнього середовища на економічну стійкість сільськогосподарських підприємств розподіляються на фактори прямої та непрямої дії (рис.4).

Для забезпечення економічної стійкості підприємств необхідні гнучкість та швидкість реакції на зміни кон'юнктури ринку, підвищення конкурентоспроможності продукції та виробництва, висока інвестиційна активність та фінансова стабільність. Тільки це дозволить створити динамічно рівноважну цілісну систему, яка б самостійно визначала свій напрямок розвитку у теперішньому та майбутньому.

Загальна стійкість сільськогосподарського під-

Рис. 1. Види стійкості сільськогосподарських підприємств в економічному аспекті

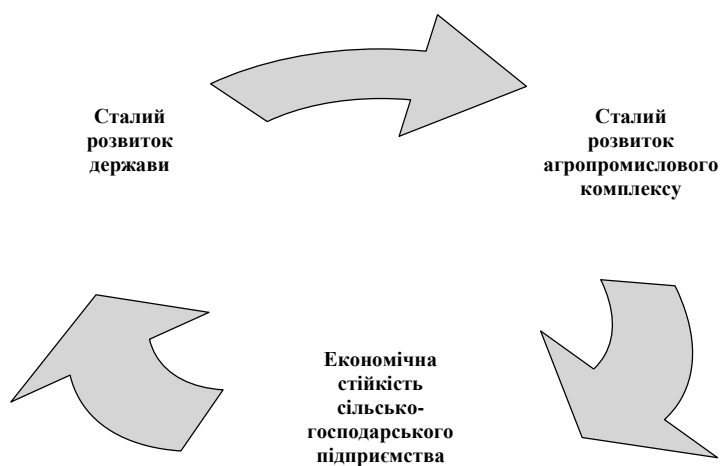

Рис. 2. Система взаємодії сталого розвитку держави, агропромислового комплексу та економічної стійкості сільськогосподарських підприємств

Рис. 3. Фактори внутрішнього та зовнішнього впливу

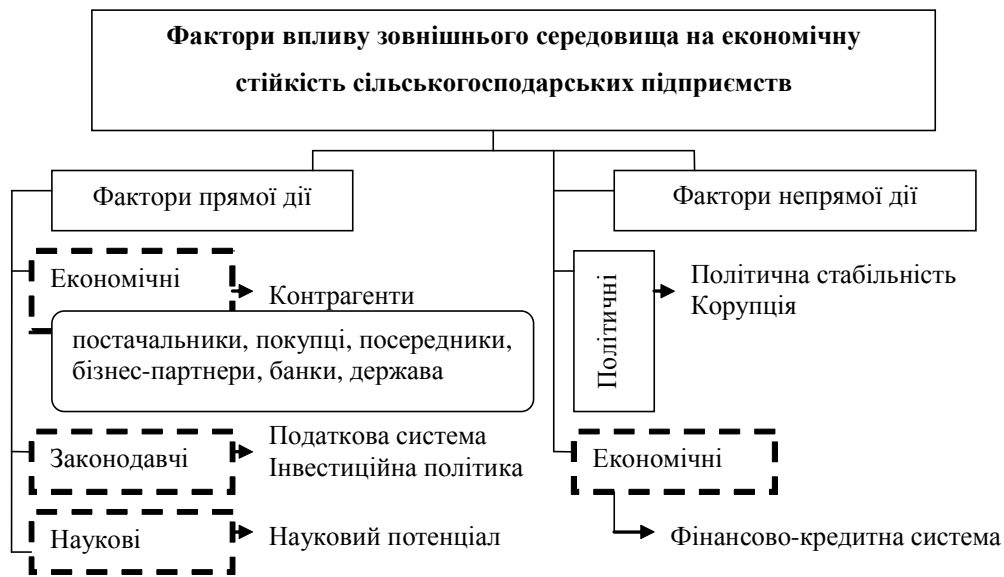

Рис. 4. Фактори впливу зовнішнього середовища на економічну стійкість сільськогосподарських підприємств

приємства передбачає його здатність до управління внутрішніми факторами та пристосування до зовнішніх факторів діяльності, завдяки чому підтримуються оптимальні умови ефективного господарювання.

Практика господарювання на ринкових засадах вимагає від сільськогосподарських підприємств підвищення ефективності виробництва на основі використання новітніх досягнень науково-технічного прогресу та ефективних форм організації виробництва і праці, активізації підприємницької діяльності в контексті інституційних перетворень, які відбулися в Україні, тощо.

Важливою умовою формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств є підготовка спеціалістів та керівників до роботи в умовах економічної свободи, конкуренції та факторної мобільності. Це, в свою чергу, потребує істотного підвищення економічного рівня підготовки спеціалістів вищої кваліфікації аграрного профілю, які були б спроможні на високому професійному рівні вирішувати організаційно-технічні, економічно-технічні та виробничо-господарські проблеми, що виникають перед сільськогосподарськими підприємствами України [2, с. 3].

Ефективність виробничо-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства характеризує загальні результати господарювання, ступінь використання матеріально-технічних і трудових ресурсів, віддача довгострокових капіталовкладень та рівень поточних витрат на виробництво та реалізацію сільськогосподарської продукції [2, с. 76].

Оскільки на шляху проходження коштів державної підтримки, які виділяються на розвиток сільсько-

господарських підприємств виникають випадки, коли кошти потрапляють до адресатів або не в повному обсязі, або із значною затримкою, що не завжди викликано об'єктивними причинами, необхідно розробити такі порядки проходження коштів державної підтримки, щоб унеможливити корупційні прояви, особливо, на місцях, а „невід’ємною частиною державної інноваційної політики має стати створення умов для розширення сфери та масштабів попиту, пропозицій та розповсюдження науково-технічних знань” [1, с. 30].

Отже, основними чинниками, які формують економічну стійкість сільськогосподарських підприємств, є:

- високий матеріально-технічний, технологічний та кадровий потенціал;
- ефективність фінансових операцій;
- надійність економічних зв'язків;
- ритмічність кругообігу засобів;
- міцне становище на товарному ринку;
- конкурентоспроможність продукції, що виробляється.

Висновки. З метою формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств як чинника соціально-економічного розвитку України необхідно:

- посилити державне регулювання та підтримку прибутковості аграрних товаровиробників;
- підвищити якість підготовки спеціалістів та керівників сільськогосподарських підприємств до роботи в умовах економічної свободи, конкуренції та факторної мобільності;
- посилити антикорупційні заходи.

Література

1. **Єрмаков О. Ю.** Основи методології наукових економічних досліджень / О. Ю. Єрмаков, Г. Б. Погришук, В. І. Чорнодон. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. – 290 с. 2. **Єрмаков О. Ю.** Економіка і підприємництво, менеджмент: навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти III – IV рівня акредитації з напрямку підготовки 6.090101 „Агрономія” / О. Ю. Єрмаков, Т. І. Балановська. – К. : НУБіП України, 2011. – 352 с. 3. **Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року:** Закон України №2982-IV від 18 жовтня 2005р. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> 4. **Саблук П. Т.** Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій. – К. : ННЦ „ІАЕ”, 2005. – С. 4 – 19. 5. **Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /** за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ „ІАЕ”, 2012. – 182 с. 6. **Шершнява З. Є.** Стратегічне управління / З. Є. Шершнява, С. В. Оборська. – К. : КНЕУ, 1999. – 384 с.

Дяченко В. С. Економічна стійкість сільськогосподарських підприємств як чинник соціально-економічного розвитку України

Зростання динамічності кон'юнктури національного та світового ринків, постійні зміни у законодавстві, надзвичайно швидкі темпи науково-технічного прогресу, підвищення рівня конкуренції зумовили функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах невизначеності та ризику. Формування економічної стійкості забезпечить ефективне функціонування сільськогосподарських підприємств та

утворить базис високого потенціалу їх розвитку в перспективі.

Ключові слова: економічна стійкість, сільськогосподарське підприємство, соціально-економічний розвиток.

Дяченко В. С. Экономическая стойкость сельскохозяйственных предприятий как фактор социально-экономического развития Украины

Рост динамичности конъюнктуры национального и мирового рынков, постоянные изменения в законодательстве, чрезвычайно быстрые темпы научно-технического прогресса, повышение уровня конкуренции обусловили функционирование сельскохозяйственных предприятий в условиях неопределенности и риска. Формирование экономической устойчивости обеспечит эффективное функционирование сельскохозяйственных предприятий и образует базис высокого потенциала их развития в перспективе.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, сельскохозяйственное предприятие, социально-экономическое развитие.

Dyachenko V. S. Economic Firmness of Agricultural Enterprises as Factor of Socio-economic Development of Ukraine

Growth dynamic conditions of national and global markets, frequent changes in legislation, an extremely rapid pace of scientific and technological progress, increased competition led to the functioning of agricultural enterprises in the face of uncertainty and risk. Formation of economic stability will ensure the effective operation of farms and forms the basis of the high potential of development in the future.

Key words: economic sustainability, agricultural enterprise, socio-economic development.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2013

Прийнято до друку 30.08.2013